

ЗМІСТОВІ, ТЕХНОЛОГІЧНІ Й ГАЛУЗЕВІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

УДК 159. 928: 356. 13: 928: 81'243

Н. М. ФЕДОРОНЧУК
Хмельницький національний університет**АНАЛІЗ СТРАТЕГІЙ НАВЧАННЯ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПСИХОЛОГІЇ**

В статті розглядаються дослідження американських вчених проблеми психологічних стратегій навчання, дається їхнє визначення та демонструються види навчальних стратегій на різних рівнях засвоєння знань що веде до розвитку самостійності студентів.

The research of American scientists of learning strategies are presented in the article. Strategies definition and some kinds of strategies on different stages of knowledge acquisition are given that encourage students to learn independently.

Ключові слова: психологічні стратегії навчання, процедурні знання, самостійне навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі наукових досліджень вчені переключують увагу в своїх дослідженнях з того, як вчителі працюють і думають на те, що студенти думають і як виконують завдання. Традиційно, студенти виконують різноманітні завдання, але все ж більш важливим є опанування процесом самостійного навчання, тобто чітко оцінювати ситуацію, обирати відповідні стратегії та контролювати ефективність цих стратегій. Вивчення цих наукових даних актуалізує проблематику статті.

Аналіз останніх досліджень. Поняття «стратегія навчання» досліджувалось такими американськими психологами, як Weinstein C. E., Mayer R. E. (1986); Crowl T. K., Kaminsky S., Podel D. M. (1997); Arends R. I. (1997); Posner G. J., Rudnitsky A. N. (1986) та детально розроблялось з різних позицій.

Мета статті – розглянути дослідження американських вчених проблеми психологічних стратегій навчання, дати їх визначення та види.

Виклад основного матеріалу. Поняття «стратегія навчання» трактується як техніка, якою користується студент в процесі мислення, включаючи пам'ять, яку студенти використовують під час виконання завдань [1]; техніка, яка може бути застосована в різноманітних ситуаціях для того, щоб допомогти студентам зрозуміти інформацію [2]; свідомі кроки чи поведінка, якою користується студент, щоб підвищити рівень оволодіння інформацією; накопичення, збереження, активізація в пам'яті попередніх знань чи досвіду і користування новою інформацією. Тобто стратегії навчання мають свою мету, предмет та засоби.

Також американськими вченими визначена мета стратегій навчання, яка полягає в навчанні студентів вчитися самостійно, тобто навчитися робити наступне:

- 1) точно діагностувати навчальну ситуацію;
- 2) вибрати стратегію для вирішення поставлених проблем;
- 3) проконтролювати ефективність стратегії;
- 4) бути достатньо мотивованим, щоб залучитися до навчальної ситуації для її повного завершення.

Для того, щоб виконувати завдання в процесі навчання, студенту необхідно обирати спосіб мислення та відповідну поведінку. Отже, для того, щоб виконати завдання, студент змушений скористатись кількома стратегіями одночасно. Це, на переконання вчених, повинно сприяти самостійному підходу студентів до оволодіння знаннями.

Американські психологи намагаються пояснити, як нова інформація пов'язується з уже засвоєною у процесі навчання. Попередні знання – це сума знань та досвіду отриманих протягом життя і те, що людина використовує в новому досвіді навчання. Висновок: попередні знання контролюють можливості подальшого навчання.

Сучасна пізнавальна психологія не лише робить наголос на важливості попереднього знання у навчанні, вона також ділить знання на три категорії: декларативні знання, процедурні знання і умовні знання [3].

Декларативні знання – знання, коли студент має уявлення про що-небудь. Знання віршів, фактів, переліку дат, поняття про фізичний та соціальний світ. Особиста точка зору є також формою декларативних знань.

Процедурні знання – це знання, яким володіє індивідуум про те, як робити щось, тобто як декламувати вірш, грати гри. Важливо пам'ятати, що знання правил гри відносяться до декларативних знань, в той час знання як грати гри є процедурними знаннями.

Третя категорія – знань це умовні знання, тобто знання коли і чому використовувати декларативні та процедурні знання. Вміння розрізняти ці три типи знань являється важливим для вчителя.

Arends R. I. [1] пропонує чотири основних стратегії та дає їм визначення. Це – стратегії повторення, детального розгляду (знаходження аналогій, нотування у вигляді матриці, перегляду питань, читання, відображення, відтворення та повторення), організаційні стратегії (мнемотехніка, висвітлення інформації в загальних рисах та малювання карт), метакогнітивні стратегії.

Повторення – стратегія, за допомогою якої студент, одержавши нову інформацію, пов'язує її з уже засвоєною. Всі ми добре знайомі з простим повторюванням в голос інформації, яку хочемо запам'ятати; це називається механічним повторенням. Просте повторювання інформації знову і знову допомагає тримати її в короткотривалій пам'яті; при цьому мало ймовірності, що вона буде перенесена в довготривалу пам'ять. Більше того, просте повторювання не забезпечить запам'ятовування більш комплексної інформації. Людина не може запам'ятати всіх слів чи ідей в книжці просто читаючи книжку в голос. Засвоєння більш комплексного матеріалу вимагає використання більш комплексних стратегій, які виходять за рамки механічного повторення інформації. Підкреслення ключових слів та ідей і виконання занотовування на полях являються двома стратегіями комплексного повторення, яких слід навчити студентів для того, щоб допомогти їм запам'ятовувати більш складний навчальний матеріал. Підкреслення ключових слів та ідей – це техніка, якою вже володіє більшість студентів поступаючи в вищі навчальні заклади. Підкреслювання допомагає студентам дізнатися більше з тексту з декількох причин: по-перше, ця стратегія допомагає фізично локалізувати ключові ідеї, які допоможуть в перегляді та швидшому і більш ефективному запам'ятовуванні інформації; по-друге, процес відбору ключових ідей для підкреслення супроводжується знаходженням зв'язків між новою інформацією та попередньо засвоєними знаннями. На жаль, студенти не завжди використовують цю процедуру достатньо ефективно. Часто вони підкреслюють майже все, а це не допомагає виявити основну інформацію і швидко переглянути її перед контролем. Студенти дуже часто мають труднощі у визначенні інформації, яка є більш чи менш важливою.

Помітки та записи є ще одним прикладом стратегій комплексного повторення. Ці стратегії допомагають студентам знаходити нову специфічну інформацію, але не допомагають студентам робити цю інформацію більш значимою. Комплексне повторювання – це щось на зразок перекодування інформації в довготривалу пам'ять. Прикладом того є підкреслення ключових слів та нотування.

Стратегія детального розгляду допомагає процесу створення нових понять в новій інформації, додаючи деталі та знаходячи взаємозв'язки. До стратегії детального розгляду належить конспектування, знаходження аналогій, нотування у вигляді матриці, проводячи порівняння комплексної інформації, попереднє опитування, читання, відображення, відтворення та повторення.

Конспектування. Записи прослуханого допомагають студентам зберігати це для пізнішого перегляду. Але під час презентації нового матеріалу студенти намагаються занотовувати все слово в слово, що свідчить про те, що студенти мають труднощі з визначенням головної та другорядної інформації.

Використання аналогій – це інший спосіб детального опрацювання матеріалу. Аналогії – це порівняння, зроблені для демонстрації схожості між подібними речами або ідеями, які мають також багато відмінностей (наприклад, серце і насос).

Метод PQ4R використовується, щоб допомогти студентам запам'ятати те, що вони читають. Р – означає попередній перегляд, Q – означає питання, 4Rs – читання, роздумування, декламування і огляд. Студентам, які виконують завдання на читання, слід дотримуватись наступних кроків.

Крок 1. Перегляд заголовку і підзаголовків, читання вступу і висновків, передбачення подій в тексті.

Крок 2. Перегляд змісту, постановка питань до тексту.

Крок 3. Читання тексту. Звертання уваги на головні ідеї і знаходження відповідей на сформульовані питання.

Крок 4. Роздуми читаючи. Створення візуальних образів з тексту. Спроби з'єднати нову інформацію по тексту з тим, що вже відомо.

Крок 5. Після читання переказ тексту відповідаючи в голос на питання без книги, пригадуючи інші важливі факти з тексту.

Крок 6. Перегляд тексту, перечитування, якщо необхідно, і знову відповіді на запитання, які були сформульовані.

Отже, застосування цього методу є ефективним, допомагає студентам пригадати інформацію з тексту.

Організаційні стратегії – це третя категорія стратегій, які мають на меті збільшити значущість нового матеріалу шляхом створення нових змістовних структур у тексті; передбачається перегрупування чи розподіл ідей, інформації на менші підгрупи. До них належать викладення змісту коротко, в загальних рисах; складання діаграм; мнемонічна техніка.

Стратегія викладення змісту коротко, в загальних рисах допомагає студенту навчитись пов'язувати різноманітні ідеї контексту з його головною ідеєю. Початок кожного абзацу чи розділу в тексті дає можливість створити уяву про головну ідею в самому абзаці чи розділі, а також зв'язок з наступними абзацами. Необхідно відмітити, що більший відсоток студентів не вміють цього робити без відповідної попередньої підготовчої практики.

Метакогнітивні стратегії відносяться до усвідомлення або обдумування студентом його власного процесу мислення і спроможності контролювати когнітивні процеси. Метакогнітивні стратегії включають і знання про пізнавальні процеси та спроможність контролювати та оцінювати свої пізнання.

Метакогнітивні стратегії є четвертим видом стратегій. Метакогнітивні стратегії розроблені для

студентів, які задумуються над їх власним способом мислення і їх здібностями використовувати стратегії відповідно до ситуацій.

Більшість психологів погоджуються, що метакогнітивні стратегії мають два компоненти: знання про процес пізнання, і саморегульовані механізми, як наприклад, пізнавальний контроль і моніторинг. Знання про процес пізнання складається з інформації і розуміння, що учень має власні процеси мислення, а також знання про різні навчальні стратегії для того, щоб використовувати їх у навчальних ситуаціях.

Crowl T. K., Kaminsky S., Podel D. M. також навчають стратегіям, якими можуть користуватись студенти навчаючись самостійно. Ці стратегії включають повторення, детальний розгляд, організацію та моніторинг, тобто самоконтроль.

Основою для відбору відповідних стратегій навчання автор вважає розуміння того, як студенти навчаються і як розвивається розуміння. Все більше американських вчених вивчають процес зміни мислення тих, хто навчається. Недавні дослідження зосереджують увагу на тому, щоб навчити студентів вчитися.

Цей підхід, як вказує Crowl T. K., базується на кількох джерелах: дослідження усвідомленості студентів їхнього процесу мислення, признання факту, що студентів можна навчати стратегіям для самостійного навчання, перспектива, що студентам слід активно долучатись до процесу навчання.

Необхідно пам'ятати, що навчаючи студентів стратегіям самостійного засвоєння знань, слід впевнитись, що вони будуть застосовані у відповідних практичних ситуаціях [2].

Weinstein, C. E., Mayer, R. E. пропонують чотири стратегії для самостійного навчання: повторення, детальний розгляд, розподіл на категорії та самоконтроль.

Повторення: автори виявили, що вік є рушійним фактором у спонтанному використанні стратегії повторення інформації. Студенти, які володіють цією технікою, краще виконують завдання на запам'ятовування порівняно з непідготовленими студентами. Ця стратегія є більш ефективною під час засвоєння базових знань.

Детальний розгляд застосовується при виконанні комплексних завдань шляхом перефразування, підведення підсумку, створення аналогій та відповіді на питання. Найкращою стратегією при виконанні комплексних завдань є занотовування.

Організаційна стратегія передбачає розподіл на категорії та об'єднання в групи подібних ідей чи предметів.

Самоконтроль є складовою метакогнітивної усвідомленості студента і це є першим кроком в діагностуванні та виправленні власного процесу навчання. Студенти, які контролюють своє навчання, є більш успішними [4].

Висновки. Отже, в статті розглядаються різноманітні стратегії, розроблені американськими психологами, що спрямовані допомагати студенту навчатись самостійно. Разом з тим відомо, що стратегії навчання поки не застосовуються широко на практиці. Постає питання, чи можемо ми сподіватися від студентів запам'ятовування великих об'ємів інформації, вирішення проблем та відповідальності за власне навчання. Якщо так, то вони повинні бути забезпечені засобами та стратегіями для досягнення поставлених завдань. З другого боку, час, який буде використаний для навчання стратегій, буде забраний у студентів, щоб навчити їх іншим поняттям, а час є завжди обмеженим в процесі освіти. Дорослі в суспільстві сподіваються отримати усесторонню освіту, щоб бути в змозі застосовувати свої знання на практиці. Тому питання полягає в тому: чи володіння передовими метакогнітивними стратегіями призведе до розуміння та засвоєння необхідних знань?

Література

1. Arends R. I. Classroom instruction and management / Arends R. I. – New York : The McGraw-Hill Companies, Inc., 1997. – 255 p.
2. Crowl T. K. Edeucational psychology: Windows of Teaching / Crowl T. K., Kaminsky S., Podel D. M. – London : Brown & Benchmark, 1997. – 399 p.
3. Posner G. J. Course design: a guide to curriculum development for teachers / Posner G. J., Rudnitsky A. N. – [3-d ed.]. – Boston : Addison Wesley Longman, Inc, 1997. – 312 p.
4. Weinstein C. E. The teaching of learning strategies. In M. C. Wittrock. (Ed.) Handbook of research on teaching / Weinstein C. E., Mayer R. E. – New York : Macmillan, 1986 – P. 315–327.

Надійшла 10.04.2011